

Nr 132.

Av herr **Möller m. fl.**, om skydd mot vräkning vid arbetskonflikter åt arbetare, i vilkas avlöningsvillkor bostadsförmån ingår.

Lantarbetarnas bostadsfråga har redan tidigare genom initiativ från socialdemokratiska partiet gjorts till föremål för riksdagens prövning. Så skedde genom en vid 1930 års riksdag väckt motion, däri yrkades, att en utredning måtte komma till stånd beträffande lantarbetarnas bostadsförhållanden och en särskild bostadsinspektion inrättas i syfte att tillse, att lantarbetarna få sig anvisade sunda och människovärdiga bostäder.

Emellertid är icke allt väl beställt, även om detta önskemål blir uppfyllt, ty icke mindre viktigt är, att lantarbetarna få rättslig trygghet i besittningen av sin bostad. Då bostaden i stor utsträckning ingår som naturaförmån i dessa arbetares avlöningsvillkor, stå vid inträffande arbetskonflikt de i den samma indragna arbetarna ofta inför hotet om vräkning från sina bostäder, ett hot, som ej sällan satts i verkställighet. Ställda med sitt bohag på bar backe ha dessa vräkte arbetare och deras familjer bringats i ett verkligt nödläge, där samhället — i detta fall de olika kommunerna — fått hjälpande inskrida efter måttet av sin vilja och sina resurser.

Redan i motioner vid fjolårets riksdag (första kammaren nr 165, andra kammaren nr 255) hemställdes av medlemmar av socialdemokratiska partiet om utredning, avseende att skapa skydd mot vräkning vid arbetskonflikter åt arbetare, i vilkas avlöningsvillkor bostadsförmån ingår. Motionen vann emellertid ej riksdagens bifall.

I en utredning, som socialstyrelsen på initiativ av andra lagutskottet (utlåtande nr 27) verkställde, gjordes en beräkning av det antal arbetare, som kunde komma att beröras av en dylik lagstiftning. Det konstaterades härvid, att inom lantarbetargruppen ej mindre än cirka 70,000 personer utgjordes av gifta eller familjeförsörjare, åt vilka arbetsgivaren tillhandahöll bostad.

Socialstyrelsen framhöll i sitt berörda utlåtande, att vräkning från bostad i regel vore en från humanitär synpunkt motbjudande och ej sällan upprörande åtgärd. I detta uttalande har man all anledning att instämma. De vräkningsåtgärder, som närmast framkallade kravet på lagstiftningens ingripande i förevarande hänseende — vi syfta på den bekanta Mörekonflikten — utlöste också i vidaste kretsar en stark indignation mot lantarbetsgivarnas hänsynslösa tilltag.

Det talas i våra dagar så ofta och så vackert om hemmet som samhällets grundval och om skyldigheten att skydda och värna de svenska hemmen. De

nu skildrade förhållandena visa, att sannerligen ett sådant skydd är behöfligt. Det kan inte vara i överensstämmelse med social rättvisa och humanitär anda, att en arbetare och dennes familj skall vräkas med sina tillhörigheter från sin bostad, när konflikt på arbetsmarknaden uppstår. Denna fördömliga stridsmetod försätter i främsta rummet kvinnor och barn i en förtvivlad situation. Det är mången gång mycket svårt att anskaffa bostäder åt på dylikt sätt bostadslösa familjer. Skyldigheten att här träda hjälpande emellan åligger fattigvårdsmyndigheterna, som i flera socknar, där vräkningar förekommit, haft svårigheter för bostäders ordnande, samtidigt som detta även medfört ökade utgifter för kommunen.

Emot kravet på rätt för arbetarna att bibehålla bostaden under arbetskonflikt har gjorts den invändningen, att genomförandet av detta krav ej vore förenligt med statens neutralitet vid arbetskonflikter. Sålunda yttrade t. ex. socialstyrelsen, att staten knappast utan att uppgiva sin opartiska ställning vid sådana konflikter kunde tillförsäkra arbetaren tillgodonjutande av rätt till bostad såsom löneförmån utöver tid, varför han överhuvudtaget vore berättigad till lön. Man kunde gentemot detta fråga, om det kan anses vara neutralitet, när staten utan vidare ställer vräkningshandräckning till arbetsgivarens förfogande. Men det kan också invändas, att skyddet för lantarbetarens hem icke nödvändigtvis behöver bli ett skydd för en löneförmån. Vid de fall, det här gäller, skulle arbetaren knappast göra anspråk på att utan ersättning ha rätt att kvarbo i lägenheten. I stället för den uteblivna arbetsprestationen kunde han erlagga skälig hyra med belopp, som, i fall parterna ej åsämjas, lämpligen torde kunna bestämmas av skiljemän. Arbetsanställningen skulle då, såvitt angår bostaden, vid konfliktens utbrott övergå i ett hyresförhållande, vilket bland annat bör föranleda till, att den, som upplåter bostaden, blir berättigad att uppsäga arbetaren till avflyttning efter viss tid. Den av socialstyrelsen framförda betänkligheten kunde därefter överhuvud icke anföras.

Fjollårets motioner i ämnet avstyrktes av andra lagutskottet under motivering, att berörda spörsmål inginge som ett led i den sedan lång tid tillbaka vid upprepade tillfällen berörda frågan om lämplig avtalsform för jordbrukets arbetsförhållanden. Det vore enligt utskottets mening icke ändamålsenligt, att spörsmålet om skydd mot vräkning upptoges till fristående behandling.

Det torde icke kunna ledas i bevis, att sistnämnda fråga endast skulle kunna vinna sin lösning i berörda större sammanhang. Tvärtom skulle en sådan sammankoppling leda till ett beklagligt förhållande av densammans lösning. Om någonsin är här ett snabbt avgörande av nöden. Det borde vara samhället angeläget att snarast förebygga ett upprepande av de senare årens sorgligt ryktbara vräkningsaffärer. För dem, som å andra sidan ivra för, att det större problemet tages upp till behandling, borde det synas önskvärt, att början göres med denna speciella fråga, för vars prövning för sig hinder ej möter.

Vid fjolårets riksdagsbehandling uttalades från visst håll den förhoppningen, att man på jordbrukets liksom tidigare på industrins område skulle kunna utan någon lagstiftning genom ett fortgående på samförståndsvägen nå fram till en frivillig humanisering av stridsmetoderna. Erfarenheten från det år som gått torde emellertid ge vid handen det bedrägliga i en dylik förhoppning. Vräkningarna under lantarbetarkonflikten i Blekinge, vidtagna några dagar innan uppgörelse i tvisten träffades, ger ett eklatant bevis på att våra arbetsgivare på många håll ännu stå samförståndssträvandena fjärran.

En invändning mot motionen, som framfördes under riksdagsdebatten i fjol, gällde svårigheten för arbetsgivaren att kunna bereda bostad åt dem, som under konfliktstiden anställas för att utföra det för jordbruket nödvändiga arbetet. Även om det icke kan bestridas, att just i detta avseende en viss olikhet råder mellan industrins och jordbrukets ställning till förevarande spörsmål, så lär det väl å andra sidan vara uppenbart, att med en smula god vilja ett ordnande av detta förhållande under skäligt hänsynstagande till båda parternas intressen skall befinnas möjligt. Det är ju också tydligt, att de av oppositionens talesmän, som sympatisera med själva tanken på ett skydd mot vräkning men vilja sammankoppla frågan med en allmän avtalslagstiftning, liksom även de, som hoppas på en frivillig humanisering av stridsmetoderna, ej fästa någon avgörande vikt vid just denna invändning. Ty berörda praktiska svårigheter komma ju att göra sig fullt ut lika gällande vare sig bestämmelser i berörda hänseende intagas i en dylik allmän avtalslag eller i en separat lag, liksom också i fall de i konflikten indragna arbetarna frivilligt tillåtas att bo kvar.

Det är redan förut nämnt, att det skydd som här åsyftas i första hand är ämnat åt de lantarbetare, som äro familjeförsörjare och således ha ett hem. För de lantarbetare däremot, som icke ha familj, är ett skydd ej i lika hög grad och i varje fall ej i samma omfattning påkallat. Vid långvarigare konflikter bruka de ofta självmant avflytta för att skaffa sig utkomst på annat håll. Å andra sidan bruka de, som under konflikten anställas för att utföra de oundgängliga sysslorna på gården, nästan undantagslöst utgöras av icke familjeförsörjare. För arbetsgivaren lär därför något nödtvång att komma i besittning just av familjebostäderna knappast föreligga. Det uppgavs också, att efter vräkningarna under Mörekonflikten flera av de ifrågavarande bostäderna sedermera stodo tomma.

Begränsas de längre gående verkningarna av lagstiftningen på nu antydda sätt kommer också densammans praktiska betydelse att inskränkas till de större gårdarna, där lantarbetarna ofta äro familjeförsörjare. På de mindre gårdarna däremot, där arbetskraften merendels utgöres, förutom av jordbrukarens egen familj, av en eller ett par ogifta drängar, torde något behov av ett ingripande i förevarande hänseende knappast ha gjort sig gällande, och

där skulle en dylik lagstiftning ej heller komma att medföra någon nämnvärd rubbning i nu rådande förhållanden.

För övrigt kan det ju tänkas, att arbetsgivaren, ifall praktiska hänsyn så påkalla, bör kunna åt en i konflikten indragen arbetare anvisa en annan lägenhet än den, som han dittills bebott, förutsatt att den uppfyller rimliga anspråk.

För den utredning, om vars igångsättande vi i det följande ämna hemställa, bör det bli en uppgift att i detta hänseende överväga de utvägar, som kunna tänkas komma i fråga, så att skäligen hänsyn tages till parternas å ömse sidor berättigade intressen.

Betydelsen av den lagstiftning, som här skisserats, ligger icke endast i en ur allmän synpunkt önskvärd humanisering av stridsmetoderna, särskilt på jordbruksarbetets område, utan betydelsen ligger också däri, att härigenom skapas en fredsbefrämjande faktor i förhållandet mellan arbetare och arbetsgivare. Äro de senare medvetna om, att de icke hänsynslöst kunna kasta arbetarfamiljerna på bar backe, komma de kanske icke att under ett tidigare skede av tvisten motsätta sig en rimlig uppgörelse. Och hos arbetarparten kommer benägenheten till ett fredsslut icke att irriteras av den förbittring, som vräkningarna måste framkalla. Det har för övrigt vid dylika konflikter stundom hänt, att från ledande håll inom samhället förgäves gjorts starka ansträngningar för att förmå arbetsgivarna att icke gripa till vräkningsvapnet, medan förhandlingar i tvisten pågå. Samhället bör för visso icke beröva sig möjligheten att hindra dylika sociala brandstiftare att ohämmat sabotera det förlikningsarbete, som statens egna organ bedriva.

Man kräver i dessa dagar i samhällssolidaritetsens namn hjälp åt det svenska jordbrukets utövarer. Socialdemokratiska partiet har vid fjolårets riksdag lämnat sitt stöd till hjälpåtgärder, som ställt stora anspråk på statskassan. Men solidariteten kräver *ömsesidighet*. Det är en rimlig begäran, att den utsträcker även till jordbrukets arbetare och att åt deras hem beredes det skydd, som för en humanitär samhällsanda måste framstå såsom billigt och rättvist.

Den fråga, som behandlas i denna motion, är givetvis så komplicerad, att den måste göras till föremål för särskild utredning, innan förslag till lagbestämmelser kunna föreläggas riksdagen. Bland de spörsmål, som vid en dylik utredning böra uppmärksammas, må nämnas uppsägningstidens längd. I sådant hänseende har vid tidigare utredningar, som verkställt och för vilka redogörelse lämnades i fjolårets motioner, yrkats, att arbetaren skulle kunna uppsägas till avflyttning å den fardag, som inträffar näst efter tre månader från uppsägningen. Men därjämte torde böra tagas under omprövning, huruvida åt lämplig myndighet bör anförtros att på grund av särskilda skäl (sjuk-

dom, omöjlighet att anskaffa annan bostad o. d.) ge ytterligare anstånd. Det har redan i det föregående nämnts, att arbetaren under den tid, han kvarbor i lägenheten, bör åläggas att betala hyra och att, i händelse parterna ej åsämjas om beloppet, detta bör bestämmas av skiljemän.

Ett annat spørsmål, som kräver prövning, är den om lagens tillämplighetsområde. I det föregående har närmast varit tal om familjeförsörjande lantarbetare, för vilkas del behov av ett skydd i angivet avseende i första hand gjort sig gällande. Vid utredningen bör emellertid tagas under övervägande i vilken utsträckning även de icke familjeförsörjande böra komma i åtnjutande av ett i någon mån ökat skydd, ävensom huruvida lagbestämmelserna i ämnet böra vinna tillämpning jämväl på industrins arbetare. Den avsedda utredningen bör för övrigt taga under omprövning alla med denna fråga eljest sammanhängande omständigheter. För att så snart som möjligt sätta en bestämd spärr mot här påtalade vräkningsmetoder, bör utredningen bedrivas så, att förslag i ärendet kan föreläggas 1932 års riksdag.

Med stöd av det anförda vilja vi hemställa,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning på i motiveringen angivna grunder, avseende att skapa skydd mot vräkning vid arbetskonflikter åt arbetare, i vars avlöningsvillkor bostadsförmån ingår, och att utredningen jämte förslag i ärendet föreläggas 1932 års riksdag.

Stockholm den 22 januari 1931.

Gustav Möller.

C. E. Svensson.

Olof Olsson.

A. J. Bürg.

Edv. Björnsson.
